

Životni zapisi i slikarstvo

Ljiljana Matković-Vlašić

mvlasic@mef.hr

Sve ima svoje pravo vrijeme. Sada na život svoj gledam kao na zaokruženu simfoniju u kojoj su se izmjenjivali slabi i jaki trenuci, dramatični, gotovo tragični stavci i harmonični uzvišeni dijelovi.

Ovi su zapisi traganje za jakim mjestima u životu. Držim da je taj život bio zanimljiv samo zato što sam u određenom trenutku uspjela svladati strah i pokazati apsolutno povjerenje u ono u što vjerujem. A to mi je povjerenje dalo hrabrost bez koje mislim da se ništa značajno u mom životu ne bi dogodilo.

*

Za svoje slikarstvo zahvaljujem običnom kalendaru koji je visio na kuhinjskom zidu. Jednog sam proljetnog jutra 1959. godine s tog kalendara odlijepila sve slike hrvatskih krajolika da bih ih zajedno s pismom poslala svojoj belgijskoj prijateljici. Neka vidi kako je lijepa moja domovina.

»Nisi trebala maknuti te slike. Svako sam ih jutro gledao prije odlaska u apoteku«, negodovao je tata.

Ima pravo. Ovako prazan kalendar zaista je tužan. U travnju nabaviti novi kalendar gotovo je nemoguće. Barem ne na jednostavan način. Nitko ih više ne prodaje na ulici. Možda bi trebalo pogledati u knjižarama? No, tko bi sada išao u takvu potragu kad ima i jednostavnijih rješenja. Ispunit ću te praznine pomoću uljanih pastela koji se godinama vuku u jednoj ladici pisaćeg stola, a dobila sam ih od maminog ujaka iz Amerike. Sada će konačno poslužiti nečem korisnom. Tata će se iznenaditi. Ujutro će gledati originalne radove iz moje ruke, a ne obične fotografije. Nacrtala sam neku livadu, zalazak sunca, ljudski lik, ne sjećam se više što sve, u devet praznina uz svaki preostali mjesec te sudbinske godine. Ne pamtim tatinu reakciju, je li me pohvalio, što je rekao, ali znam da sam od tog trenutka otkrih veliku, a možda i najveću, ljubav svog života: slikarstvo. Ta ljubav, za razliku od ostalih, nikad nije bila pomiješana s tjeskobom, strahom, ljubomorom, dosadom... Pružala je radost, ali ne onu običnu, mirnu ili pasivnu, nego posebnu, živahnu, stvaralačku.

U osnovnoj školi, koja se zvala osmoljetka, nisam voljela crtanje. Tada prilično poznat slikar i pedagog J. R., profesor likovnog odgoja, svojim uštogljenim načinom rada uništavao je u meni volju da sama crtam zadaće koje bi nam katkada zadavao napraviti kod kuće. Umjesto mene to bi nekad učinila studentica koja je stanovala iznad nas na drugom katu. Njezinim uratcima nisam zapravo nikada bila zadovoljna, jer mi se činilo da su nekako ukočeni bez prave životnosti, ali kod profesora su prolazili vrlo dobro. On je slovio za vrsnog pedagoga i upravo Hrvatska likovna enciklopedija ističe njegov pedagoški rad. Onda nisam ni pomišljala na to da se zapravo kitim tuđim perjem, ali zar je profesor, koji nije pokazao pedagošku umješnost, zaslužio išta bolje? To me nimalo ne opravdava i danas držim da sam loše postupila.

Kasnije bih profesora viđala kako pod crnim šeširom široka oboda dostojanstveno hoda zagrebačkim ulicama. Nije mi padalo na pamet da mu se javim. Vjerojatno me se ne bi ni sjetio. No jednom smo se gotovo sudarili na jednoj izložbi u Umjetničkom paviljonu. Složili smo se u mišljenju o slikaru koji je tada izlagao svoje slike.

*

Stolar iz susjedstva napravio mi je stalak prema mom nacrtu. Stalak nije bio baš stabilan pa se velika daska brzo odsklizala i puknula. No, nisam se obeshrabrila. Dasku sam zalijepila i ona je služila svojoj svrsi. Za imendan sam dobila tempere i počela slikati breskve, jabuke, limune... Pozorno sam promatrala boje i tonove tih plodova pod raznim osvjetljenjima i u svim mogućim položajima. Za svaki žuti cvijet miješala bih posebnu boju, makar su svi cvjetovi bili žuti, ali njihovo žutilo nije bilo isto, jer je ovisilo o položaju, o padu svjetla, o udaljenosti...

U susjedstvu je stanovao slikarski bračni par Donassy koji mi je davao dragocjene savjete.

U otkrivanju boja, nijansa, tonova, linija, obrisa i sjena svijet mi je postao zanimljiviji. Nije čovjek slikar samo kad stvara slike. Način na koji sam počela gledati prirodu, ljude i stvari postao je intenzivniji. Obični prizori počeli su se pretvarati u kompozicije oblika i boja, a ljudi u svoje portrete. Slikarica sam i kad nemam kist u ruci. Pomišljam da ću, kad završim Filozofski fakultet i magisterij koji je već bio u tijeku, upisati Akademiju likovnih umjetnosti.

Počela sam slikati i uljem. Donassyjevi su mi opsežno opisali kako mogu sama grundirati platna. To je zasigurno jeftinije nego kupovati gotova platna. Dakle, potrebno mi je samo tutkalo i boloneška kreda i, naravno, platno koje nije još grundirano.

*

Jednog kasnog zimskog popodneva, kad se već spustio mrak, krenula sam u Dežmanov prolaz do jedine trgovine slikarskog pribora u Zagrebu. Hoću

grundirati platno, kako su me učili Donassyjevi. Nedostaje mi boloneška kreda. (Možda se kaže bolonjska, kako su me neki prijatelji kasnije ispravljali, ali navodim naziv što sam ga tada čula od Donassyjevih.) Ta boloneška kreda odigrala je sličnu ulogu za moje slikarstvo kao i kuhinjski kalendar.

Zahvaljujući njoj susrela sam jednog velikog hrvatskog slikara i to u onim počecima kad se moje slikarstvo moglo potpuno izgubiti u nekoj vrsti manirizma poluapstrakcije. Početkom šezdesetih godina 20. stoljeća apstrakcija je agresivno vladala likovnom scenom u Hrvatskoj, pa se o mnogim velikim slikarima, koji su slikali figurativno, gotovo nije čulo. Od figuracije posebno se uvažavala naiva. Tih sam godina učinila nekoliko tempera i ulja vodoravnim potezima kista, prisiljavajući se na tu vodoravnost kao na svoj vlastiti veliki izum. Bila sam, dakako, velikim izumom u velikoj zabludi. Mislila sam da ću time likovno nešto postići, kao što je, primjerice, veliki Signac postigao točkicama, ali sam se grdno prevarila. U umjetnosti treba imati genijalnu sposobnost da bi se nešto vrijedno stvorilo pukim prisiljavanjem na stanovite poteze kistom, a i tada je pitanje dokle se može izdržati s takvim automatizmom poteza. Ne posjedujem niti jednu svoju sliku iz tog nesretnog razdoblja, jer sam se naprosto odrekla tih slika. Neke doduše uramljene vise na zidovima mojih prijatelja u Zadru i u Preku. Prijatelji obično nisu strogi kritičari.

Onog kasnog zimskog popodneva, kad sam u Dežmanovu prolazu zatražila bolonešku kredu, koju nasreću nisu imali, začuo se glas postarijeg gospodina s bradom koji me stojeći postrance pažljivo motrio: »Ja imam bolonešku kredu u svom ateljeu. Mogu vam je dati.« »To je vrlo ljubazno. Koja je vaša adresa i cijenjeno ime?«

»Svečnjak.«

Je li moguće da stojim pred Svečnjakom? Znala sam da je to jedan od naših najvećih slikara. Zapljusne me bujica svih mogućih slutnji, pa i nagla spoznaja da je ovo jedan od rijetkih sudbinskih trenutaka u životu koji imaju duboko značenje za budućnost.

»Čula sam za Vas«, promucah i oblije me rumenilo. Dao mi je svoju adresu i usput rekao:

»Kad dođete, donesite i neke svoje radove da ih vidim.«

Ne znam kako sam stigla kući. Odmah na vratima uzviknula sam: »Mama, zamisli, upoznala sam Svečnjaka!«

*

Danas, pri kraju svojeg životnog puta, drago mi je što sam u svojem prostoru okružena slikama koje sam godinama stvarala. One, kao i nekoliko kipova koje sam učinila u Svečnjakovu ateljeu, zrače mi energijom koju sam u njih uložila. Zar mogu klonuti, zar mogu pomisliti kako su napori bili uzaludni uz ta platna, te akvarele...? To je poput prekrasne glazbe koja me pratila kroz život. Da,

rado povezujem slikarstvo s glazbom, iako držim da klasičnu glazbu ne može nadmašiti nikakva druga umjetnost. U najboljem slučaju gotičke katedrale. Zapravo, otkrila sam čudnovatu povezanost glazbe i likovnosti kad se jedna vrsta umjetnosti stapa s drugom, što pokazuje da umjetnost nadilazi sredstva kojima je postignuta. I naravno da se onda postavlja pitanje: Što je zapravo umjetnost? To je pitanje na koje su pokušavali odgovoriti najveći umovi. Pročitala sam brojne knjige o umjetnosti od kojih su mi neke mnogo toga otkrivale, ali zaključila sam da ima pravo onaj koji je rekao da radije gleda buket ruža nego da čita knjige o ružama.

Isto vrijedi i za slikarstvo: bolje je slike gledati nego čitati knjige o slikama. Dakako, najbolje je ako možemo i jedno i drugo.